

Prifysgol Cymru
Y Drindod Dewi Sant
University of Wales
Trinity Saint David

Cod Ymarfer Moeseq ac Integredd Ymchwil

2017 - 2020

Cyflwyniad

Mae Prifysgol Cymru Y Drindod Dewi Sant wedi ymrwymo i gynnal safonau moesegol uchel mewn perthynas â'r ymchwil a wneir gan ei staff a'i myfyrwyr, pa un a yw yn derbyn cefnogaeth uniongyrchol gan y Brifysgol neu'n cael ei ariannu o ffynonellau allanol. Mae'r Brifysgol yn cydnabod ei hymrwymiaidau o dan y Concordat i Gefnogi Integreidd Ymchwil i sicrhau bod ymchwil a wneir dan nawdd y Brifysgol yn cael ei gynnal i safonau priodol, ac yn cydymffurfio ag egwyddorion ac arferion moesegol a dderbynnir yn gyffredinol ym maes ymddygiad a llywodraethu.

Cred y Brifysgol fod adolygu a chymeradwyo moeseg ymchwil yn bwysig am y rhesymau canlynol:

- Gwella ansawdd ac integreidd ymchwil;
- Amddiffyn hawliau a lles cyfranogwyr a lleihau'r risg o anesmwythyd, niwed a pherygl corfforol a meddyliol yn codi o weithdrefnau ymchwil;
- Amddiffyn lles ymchwilwyr a'u hawl i gynnal ymchwiliadau dilys;
- Lleihau'r posibilrwydd o honiadau am esgeulustod yn erbyn y Brifysgol, ei hymchwilwyr ac unrhyw unigolyn neu sefydliad sy'n cydweithio â hi;
- Sicrhau enw da'r Brifysgol am yr ymchwil y mae'n ei gynnal ac yn ei noddi;
- Sicrhau bod ymchwil yn cael ei gynnal yn unol â fframweithiau, ymrwymiaidau a safonau moesegol, cyfreithiol a phroffesiynol priodol;
- Cefnogi amgylchedd ymchwil sy'n seiliedig ar ddiwylliant o integreidd a llywodraethu da, arfer gorau a chefnogaeth i ddatblygu ymchwilwyr;
- Sicrhau bod prosesau tryloyw, cadarn a theg yn eu lle i ymdrin â honiadau o gamymddwyn mewn ymchwil, petaent yn codi;
- Cydweithio â sefydliadau eraill yn ôl y gofyn, o bryd i'w gilydd, i gryfhau integreidd ymchwil ac i adolygu cynnydd yn rheolaidd ac yn agored.

Mae'r gweithdrefnau a'r canllawiau a amlinellir yn y cod ymarfer hwn yn gymwys i'r holl staff academiaidd a gweinyddol, y sawl sy'n dal swyddi anrhydeddus yn y Brifysgol, a'r holl fyfyrwyr sy'n cynnal prosiectau ymchwil a gweithgareddau cysylltiedig yn rhan o raglenni israddedig, ôl-raddedig, cyrsiau byr a rhaglenni ymchwil lle mae'r myfyrwyr wedi'u cofrestru yn y Brifysgol a/neu'n cael eu goruchwylio gan staff y Brifysgol. Yr eithriad fydd achosion lle mae'r Prif Ymchwilydd wedi'i gofrestru yn rhywle arall, cyhyd â bod y prosiect ymchwil wedi'i gymeradwyo gan bwyllgor moeseg cyfatebol yn dilyn adolygiad moeseg o lefel gyfatebol.

Nid yw'r cod ymarfer hwn yn cyfeirio'n uniongyrchol at gwestiynau ehangach o ymddygiad moesegol oddi mewn i'r Brifysgol mewn meysydd heblaw ymchwil.

Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor i'w gael ym Mhennod 2 y Llawlyfr Ansawdd Academiaidd (LIAA) 2017-18.

1. Aelodaeth y Pwyllgor Moeseg

Adolygir aelodaeth Pwyllgor Moeseg y Brifysgol yn flynyddol. Ym mhob achos bydd yr aelodau'n gweithredu fel Swyddog Moeseg Ymchwil eu priod Gyfadran a dylent geisio sicrhau bod eu cydweithwyr yn ymwybodol o rolau a dyletswyddau'r Pwyllgor Moeseg. Dylent hefyd geisio hyrwyddo'r safonau uchaf o ran moeseg ac integredd ar draws gweithgareddau ymchwil y Brifysgol fel y nodir yn y Cod Ymarfer hwn.

Aelodau Pwyllgor Moeseg y Brifysgol yw:

Cadeirydd y Pwyllgor Graddau Ymchwil neu enwebai (Cadeirydd);

Dau gynrychiolydd sydd wedi eu henwi o bob Cyfadran gydag o leiaf un cynrychiolydd yn bresennol mewn cyfarfod neu'n cynrychioli ym mhob e-gylch.

Swyddog Gweithredol Datblygu Ymchwil (RIES)

2. Egwyddorion Moesegol ar gyfer cynnal ymchwil

Dylai'r ymchwil a gynhelir gan ac yn y Brifysgol fod yn unol â safonau arfer da y cytunir arnynt yn gyffredinol. Mae'r Concordat i Gefnogi Integredd Ymchwil yn cydnabod bod agweddau craidd integredd ymchwil yn cynnwys:

- **Gonestrwydd** ym mhob agwedd ar ymchwil, yn cynnwys cyflwyno cyrchnodau, bwriadau a ffrwyth ymchwil; wrth gyflwyno adroddiadau ar ddulliau a gweithdrefnau ymchwil; wrth gasglu data, wrth ddefnyddio a chydabod gwaith ymchwilwyr eraill; ac wrth gyfleu dehongliadau dilys a gwneud honiadau y mae modd eu cyfiawnhau ar sail ffrwyth ymchwil.
- **Trylwyredd**, yn unol â normau a safonau disgyblaethol arferol; wrth wneud ymchwil a defnyddio dulliau priodol; wrth gadw at brotocol y cytunwyd arno lle bo'n briodol; wrth lunio dehongliadau a dod i gasgliadau ar sail yr ymchwil; ac wrth fynegi'r canlyniadau.
- **Tryloywder a chyfathrebu agored** wrth ddatgan gwrthdaro buddiannau; wrth gyflwyno adroddiadau ar ddulliau casglu data ymchwil; wrth ddadansoddi a dehongli data; wrth sicrhau bod ffrwyth ymchwil ar gael yn eang, sy'n cynnwys rhannu canlyniadau negyddol fel y bo'n briodol; a chyflwyno'r gwaith i ymchwilwyr eraill ac i'r cyhoedd.
- **Gofal a pharch** at bawb sy'n cymryd rhan mewn ymchwil neu sy'n destun ymchwil, yn cynnwys bodau dynol, anifeiliaid, yr amgylchedd a gwrthrychau diwylliannol. Rhaid i'r sawl sy'n ymwneud ag ymchwil ddangos gofal a pharch hefyd at stiwardiaeth ymchwil ac ysgolheictod er lles y cenedlaethau sydd i ddod.

Derbynnir yr egwyddorion sylfaenol hyn yn gyffredinol a gellir eu mynegi'n ymarferol fel a ganlyn:

- *Bene facere*: 'gwneud daioni'
- *Non male facere*: 'peidio â gwneud niwed'
- Gwarchod buddiannau a/neu hawliau cyfranogwyr
- Sicrhau diogelwch cyfranogwyr ac ymchwilwyr a risg: h.y. yr angen i osgoi niwed neu niwed posibl.
- Ystyried effaith y gwaith ar bobl eraill a diogelu rhag hynny lle bo angen
- Sicrhau cydsyniad gwybodus: h.y. yr angen i roi gwybod i gyfranogwyr am nodau a gweithdrefnau'r ymchwil a sicrhau eu cydsyniad i gymryd rhan ar sail y wybodaeth hon
- Osgoi twyll: h.y. yr angen i osgoi twyll wrth roi gwybod i gyfranogwyr am yr ymchwil, neu er mwyn cyfiawnhau'r angen am dwyll lle bo angen
- Darparu adborth: h.y. yr angen i roi gwybodaeth ychwanegol i gyfranogwyr i'w cynorthwyo ar ôl cymryd rhan yn yr ymchwil, a/neu ddarparu gwybodaeth gywir os oedd angen twyllon wreiddiol

- Caniatáu tynnu'n ôl o ymchwiliad: h.y. yr angen i roi gwybod i gyfranogwyr am eu hawl i dynnu'n ôl o'r ymchwil ar unrhyw adeg, gan gynnwys yn ystod neu ar ddiwedd eu cyfranogiad
- Sicrhau cyfrinachedd: h.y. yr angen i sicrhau cyfranogwyr na ddatgelir y wybodaeth a ddarperir ganddynt i eraill heb ganiatâd o flaen llaw ac eithrio yng nghyd-destun eu hymchwil, neu o leiaf gwneir hynny heb eu henwi
- Diogelwch data ac archifo: h.y. sicrhau bod data ymchwil yn cael eu cadw'n ddiogel yn gydnaws â gofynion y Ddeddf Diogelu Data a'u bod yn cael eu harchifo mewn modd a fydd yn sicrhau y bydd yn hygyrch at ddibenion archwilio yn y dyfodol. Dylid talu sylw penodol i ofynion cyrff cyllido o ran cyflwyno data ymchwil i gadwrfeydd agored.

Mae'r Brifysgol yn cydnabod ei bod yn rhaid i ymchwilyr allu arfer rhyddid yn eu dewisiadau academaidd, a rhaid iddynt hefyd dderbyn cyfrifoldeb am y penderfyniadau a wnânt. Felly mae'r prif gyfrifoldeb am sicrhau eu bod yn gweithredu yn unol â'r egwyddorion hyn ym mhob agwedd ar eu gwaith ymchwil, yn cynnwys adolygu cymheiriaid, yn gorwedd ar ysgwyddau'r unigolyn. Fodd bynnag yn ogystal mae gan y Brifysgol, cyllidwyr ymchwil a sefydliadau eraill sy'n ymwneud â chefnogi ymchwil ac ymchwilyr, rolau pwysig i'w chwarae. Mae'r broses lywodraethu ar gyfer staff a'r Brifysgol wedi'i hamlinellu yn y cod ymarfer hwn. Yn hyn o beth, yn unol â'r Concordat, ceisia'r Cod Ymarfer hwn sicrhau:

1) Bod ymchwilyr, boed ar lefel israddedig, ôl-raddedig neu staff yn y Brifysgol, yn deall y safonau disgwylidig o ran trylwyredd ac integredd sy'n berthnasol i'w hymchwil, ac yn cynnal y safonau uchaf o ran trylwyredd ac integredd yn eu gwaith bob amser.

2) Bod y Brifysgol yn gyfrifol am gynnal amgylchedd ymchwil sy'n datblygu arfer ymchwil da ac yn meithrin diwylliant o integredd ymchwil, ac sy'n cefnogi ymchwilyr i ddeall a gweithredu yn unol â safonau, gwerthoedd ac ymddygiadau disgwylidig, a'u hamddiffyn pan fyddant yn cyflawni'r disgwyliadau hyn mewn amgylchiadau anodd.

3. Ymchwil y dylid ei ystyried ar gyfer cymeradwyaeth foesebol

Ceir arweiniad cyffredinol yn y tudalennau hyn, ond o ran egwyddor dylid rhoi ystyriaeth foesebol ofalus i unrhyw ddarn o waith ar unrhyw lefel a gynhelir yn y Brifysgol, neu mewn partneriaeth â hi, sy'n golygu cyfranogiad gan eraill (dynol neu anifeiliaid) neu sydd â'r gallu i ymyrryd â'u bywydau neu wneud gwahaniaeth i'w bywydau. Cyfeiria 'eraill' gan amlaf at gyfranogwyr yn yr ymchwil, ond gallai gyfeirio hefyd at eraill a gaiff eu heffeithio ganddo e.e. trwy risg o niwed corfforol neu feddyliol. Mae hyn yn gymwys beth bynnag yw hyd y darn o waith a'i lefel. Bydd ymchwilyr ym mhob achos yn:

- sicrhau bod pob ymchwil yn amodol ar ystyriaeth weithredol a phriodol i faterion moesebol;
- cydymffurfio â fframweithiau, ymrwymadau a safonau moesebol, cyfreithiol a phroffesiynol fel y bo'n ofynnol gan awdurdodau statudol a rheoleiddiol, a chan gyflogwyr, cyllidwyr a rhanddeiliaid perthnasol eraill.

Nid yw'n bosibl darparu rhestrau gwirio gyda meini prawf sy'n penderfynu a oes rhaid neu angen i brosiect ymchwil arfaethedig sy'n ymwneud â phobl gael adolygiad moesebol annibynnol blaenorol ai peidio. Yn Atodiad A rhestrir y mathau o ymchwil a ddylai ar yr olwg gael adolygiad moesebol annibynnol ond, yn gyffredinol, dylai unrhyw brosiect ymchwil sydd â'r potensial i niweidio, tramgwyddo neu sy'n ceisio creu anghyfleustra sylweddol i gyfranogwr, neu geisio gwybodaeth gyfrinachol neu sensitif am gyfranogwr neu os bydd y berthynas rhwng yr ymchwilydd a'r cyfranogwr yn anghyfartal, gael ei adolygu gan y Pwyllgor Moesebol. Yn yr un modd, rhaid cyflwyno ymchwil sy'n cynnwys unrhyw anifeiliaid, gan gynnwys rhai di-asgwrn cefn, i'w gymeradwyo'n foesebol. Sylwer bod rhaid i ymchwil

sy'n cynnwys gweithdrefnau ar anifeiliaid ag asgwrn cefn a cheffalopodau gydymffurfio â Deddf Anifeiliaid (Gweithdrefnau Gwyddonol) 1986, sy'n gofyn am Drwydded y Swyddfa Gartref ar gyfer ymchwilwyr unigol, y sefydliad(au), a'r prosiect dan sylw. I gael rhagor o arweiniad ewch i: <https://www.gov.uk/guidance/research-and-testing-using-animals>

4. Beth fydd yn digwydd os nad wyf wedi gwneud cais am gymeradwyaeth foesebol na'i chael?

Gallai methu â dilyn arweiniad y Brifysgol ar adolygiad moesebol o ymchwil arwain at gamau disgyblu. Os daw unigolyn yn ymwybodol y dylid bod wedi gofyn am gymeradwyaeth foesebol, dylid cyflwyno ffurflen cyn gynted ag y bo modd, gydag esboniad ynghylch y rhesymau dros gyflwyno'n hwyrach. Os daw'r Pwyllgor Moeseg i wybod bod ymchwil yn cael ei wneud yn groes i'r polisiau a'r gweithdrefnau hyn, neu fod ymchwilwyr nad ydynt yn cydymffurfio â hwy, gellir datrys y mater, mewn achosion perthnasol, drwy drafodaeth anffurfiol â'r ymchwilwyr, a champau adferol ganddynt. Fodd bynnag, pan fo angen, bydd yn bosibl cyflwyno'r mater yn ffurfiol i Bwyllgor Moeseg y Brifysgol. Yn y pen draw, os na ellir datrys problem diffyg cydymffurfio trwy'r dulliau a enwir uchod, gall hyn fynd yn fater disgyblu.

Cyfeiriwch at Adran 16 isod.

Gweithdrefnau ar gyfer Cymeradwyaeth Foesebol i Brosiectau Ymchwil:

Dylid defnyddio ffurflen PG2/E1 gan yr holl fyfyrwyr a'r staff beth bynnag fo lefel yr astudiaeth neu faint y prosiect ymchwil.

5. Cyrsiau Israddedig ac Ôl-raddedig a Addysgir a Thraethodau Hir Israddedig

O dan amgylchiadau arferol, nid yw'r Pwyllgor Moeseg yn adolygu nac yn cymeradwyo prosiectau ymchwil na gweithgareddau ymchwil cysylltiedig a gynhelir fel rhan o raglenni israddedig ac ôl-raddedig a addysgir, cyrsiau byr a addysgir, a thraethodau hir israddedig. Fodd bynnag, mae'n cynnig cyngor, arweiniad a chefnogaeth i staff academiaidd sy'n goruchwyllo addysgu, asesu, prosiectau a gweithgareddau o'r fath. Mae gan bob Cyfadran ei gweithdrefn ei hun ar gyfer sicrhau nad yw ymchwil a wneir o fewn ei phriod raglenni yn torri safonau moesebol ac mae'r rhan wedi'u hatodi i'r Cod Ymarfer hwn. Caiff y gweithdrefnau hyn eu hadolygu a'u diweddarau yn ôl yr angen a hynny heb fod yn llai aml na'r Cod Ymarfer hwn. Adolygir gweithdrefnau Cyfadranau a'u diweddarau'n flynyddol gydag adroddiad i Bwyllgor Moeseg y Brifysgol.

6. Traethawd Ôl-raddedig a Addysgir

Yn achos traethodau hir a wneir ar gyrsiau ôl-raddedig a addysgir, y goruchwyliwr ymchwil a ddylai fod yn gyfrifol am ystyriaethau moesebol, ynghyd â'r arweinydd modwl, a hwy a ddylai gynghori'r myfyriwr yn unol ag arferion moesebol arferol a'r canllawiau a geir yn y tudalennau hyn. Ym mhob achos lle bydd modd i'r Ysgol roi cymeradwyaeth foesebol, rhaid anfon adroddiad blynyddol ymlaen i'r Pwyllgor Moeseg yn nodi teitlau traethodau hir, enwau myfyriwr a datganiad byr yn cadarnhau na nodwyd unrhyw faterion moesebol. Y Swyddfa Academiaidd fydd yn cadw hwn.

Mewn achosion lle nodir problemau moesebol gan y goruchwyliwr, ac arweinydd modwl, dylid cyfeirio'r ffurflen Foesebol yn gyntaf at Bwyllgor Moeseg y Gyfadran a phe bai angen gellid cyfeirio'r rhain wedyn i Bwyllgor Moeseg y Brifysgol. Mae'r achosion y mae angen eu

cyfeirio yn cynnwys y canlynol, ond nid ydynt yn gyfyngedig i'r rhain – ymchwil sy'n golygu cyfranogiad gan eraill (dynol neu anifeiliaid) neu sydd â'r gallu i ymyrryd â'u bywydau neu wneud gwahaniaeth i'w bywydau, sy'n golygu teithio'n helaeth dramor i ardaloedd sydd â risgiau diogelwch, a mynediad i wefannau neu gyfryngau eraill sy'n ymdrin â phynciau arbennig o sensitif. Rhaid hefyd roi sylw dyledus i'r risgiau a nodir yn Adrannau H. Os nodir unrhyw amgylchiadau o'r fath, caiff y Pwyllgor Ymchwil gyfeirio'r cais at Swyddogion Iechyd a Diogelwch y Brifysgol (o dan ofal yr Adran Gweithrediadau) am gyngor neu asesiad risg llawn.

7. Graddau Ymchwil

Dylid cyfeirio pob darpar brosiect ymchwil, boed ar lefelau MPhil neu Ddoethuriaeth, i'r Pwyllgor Moeseg gan y myfyriwr a'r tîm goruchwyliol i'w gymeradwyo ar ôl cymeradwyo'r ffurflen gynnis (PG1) gan y Pwyllgor Graddau Ymchwil. Yn yr achosion hyn dylid llenwi ffurflen safonol PG2/E1 Cais am Gymeradwyaeth Foesebol – Ymchwil a'i chyflwyno i'r Pwyllgor Moeseg. Mae'n ofynnol i'r holl fyfyrwyr ymchwil lenwi'r ffurflen hon. Os nad yw'r ymchwil yn cynnwys casglu data gwreiddiol, nid oes angen llenwi rhai adrannau (gweler y nodiadau canllaw ar y ffurflen). Cedwir copi o'r ffurflen hon yn y Swyddfa Academaidd.

7.1 Asesiad Risg

Yn ogystal â chwblhau'r ffurflen safonol PG2/E1 Cais am Gymeradwyaeth Foesebol, mae'n bosibl y bydd gofyn i ymchwilwyr gynnal asesiad risg llawn a chaiff ei gyfeirio at Swyddogion Iechyd a Diogelwch y Brifysgol ar gyfer cyngor pellach. Yn yr achos hwn gofynnir i'r Swyddfa Academaidd gadw copi o'r Asesiad Risg. Fel canllaw, dylai ymgeiswyr ragdybio ei bod yn bosibl y bydd y Pwyllgor Moeseg yn gofyn am Ffurflen Asesu Risg os bydd y broses ymchwil yn ymwneud ag unrhyw un o'r canlynol:

- Risgiau Amgylcheddol
- Gweithio ar eich pen eich hun
- Risg o afiechyd neu anaf
- Defnyddio offer peryglus
- Ymdrin â'r cyhoedd
- Trafod â llaw
- Risgiau Cemegol / Biolegol
- Gweithio ar ddŵr neu'n agos at ddŵr
- Gwrthdaro arfog
- Aflonyddwch sifil
- Peryglon eraill

7.2 Diogelwch a risg yn y maes

Mae amrywiaeth o beryglon a all wynebu pobl sy'n ymwneud ag ymchwil. Mae gan ymchwilwyr ddyletswydd iddynt eu hunain, i'w cydweithwyr ac i ymchwilwyr o dan eu cyfarwyddyd, i gynnal ymwybyddiaeth o beryglon posibl ac i gymryd camau i leihau'r rhain. Y prif elfennau risg i ymchwilwyr cymdeithasol yw:

- Perygl o fygythiad corfforol, neu niwed corfforol go iawn; a hefyd y trawma seicolegol a allai ddeillio o'r rhain;
- Gwewyr emosiynol mewn ymateb i'r hyn a ddatgelir gan gyfranogwyr;
- Cael eu rhoi mewn sefyllfaoedd o berygl, megis rhai lle mae risg y gellid eu cyhuddo o gamymddwyn;
- Ennyn drwgdybiaeth a gelyniaeth yr awdurdodau.

Yn amlwg mae yna feysydd lle nad yw peryglon o'r fath yn debygol o godi. Yn yr un modd, ceir meysydd lle mae ymwybyddiaeth o berygl yn hanfodol. Er enghraifft, gallai perygl corfforol fod yn ffactor wrth ymchwilio i grwpiau troseddol, pobl sy'n gaeth i gyffuriau neu rai sy'n emosiynol gythryblus; a gall gwewyr emosiynol fod yn ffactor wrth weithio gyda phobl derfynol wael neu sy'n dioddef oherwydd cam-drin.

Yn gyffredinol, dylid ystyried y gallai materion megis diwylliant, dosbarth, hil, crefydd, ethnigrwydd, cred a rhyw, a chyd-destunau amrywiol, fod yn berthnasol i ddiogelwch ymchwilwyr. Mae trafodaeth agored o beryglon a nodi'r mesurau priodol i'w hatal yn debygol o fod yn llesol wrth leihau pryder a thrwy hynny ryddhau'r ymchwilydd i ganolbwyntio ar y gwaith. Mae defnyddio synnwyr cyffredin sylfaenol yn hollbwysig a dylid gwerthuso pob sefyllfa ar wahân. Gall sefyllfaoedd yn y maes newid yn gyflym; felly gall fod yn bwysig adolygu diogelwch yn gyson, yn enwedig lle nodwyd eisoes fod sefyllfaoedd yn beryglus. Dylid cydnabod mewn rhai sefyllfaoedd ymchwil y gall peryglon corfforol ddod o du pobl sy'n gysylltiedig â'r rheini yr ymchwilir iddynt (e.e. gwŷr gwagedd sy'n cael eu cam-drin, neu bobl sy'n gysylltiedig â throseddwyr), yn hytrach na'r cyfranogwyr ymchwil eu hunain.

Dylid hefyd ystyried problemau iechyd a diogelwch cyffredin sy'n gysylltiedig â gweithgareddau ymchwil maes. Gallai materion fel hyn gynnwys damweiniau ffordd, bod yn agored i niwed yn sgil gweithgarwch troseddol (nad yw'n uniongyrchol gysylltiedig â'r ymchwil) a chysylltiad â chlefydau heintus. Wrth werthuso peryglon posibl prosiect, gallai fod angen ystyried yr effeithiau tebygol ar weithwyr nad ydynt yn perthyn i'r maes, megis adysgrifwyr ac eraill sy'n ymwneud â'r data.

Ymchwil Staff

Mewn egwyddor, dylai ymchwilwyr gynnal adolygiad moesegol ar eu hymchwil eu hunain ond rhaid i rai categorïau ymchwil sy'n cynnwys cyfranogwyr dynol, eu meinweoedd neu eu data gael adolygiad annibynnol gan Bwyllgor Moeseg Ymchwil a ffurfiwyd yn briodol. Rhaid ceisio Cymeradwyaeth y Pwyllgor Ymchwil, felly, ar gyfer yr holl ymchwil a gyflawnir gan aelodau'r staff academiaidd yn y Brifysgol sy'n cynnwys cyfranogwyr dynol mewn modd a allai niweidio, amharu arnynt neu eu tramgwyddo (ni waeth pa mor fach y posibilrwydd) neu ble y gellid barnu eu bod mewn sefyllfa agored i niwed neu o dan anfantais.

Yn Atodiad A rhestrir y mathau o ymchwil a ddylai ar yr olwg gyntaf gael adolygiad moesegol annibynnol ond, yn gyffredinol, dylai unrhyw brosiect ymchwil sydd â'r potensial i niweidio, tramgwyddo neu greu anghyfleustra sylweddol i gyfranogwr, neu sy'n ceisio gwybodaeth gyfrinachol neu sensitif am gyfranogwr neu os bydd y berthynas rhwng yr ymchwilydd a'r cyfranogwr yn anghyfartal, gael ei adolygu gan y Pwyllgor Moeseg.

Mae hyn yn ofynnol ar gyfer gwaith ymchwil mewnol/nas ariennir ac ar gyfer ymchwil lle caniateir ariannu ariannol. Mewn achosion lle nad yw'r ymchwil yn ddibynnol ar sicrhau arian allanol, ni ddisgwylir fel arfer i'r Prif Ymchwilydd geisio cymeradwyaeth foesegol adeg cyflwyno cais, er bod hyn yn cael ei argymhell mewn achosion sensitif, megis ymchwil sy'n ymdrin ag ymchwil meddygol neu iechyd, unrhyw ddyfais feddygol heb nod CE, ymchwil sy'n ymdrin â phlant, oedolion agored i niwed, neu a gynhelir mewn amgylcheddau peryglus (fel y nodir ym Mharagraff 7.1). Ym mhob achos fodd bynnag, rhaid i brosiectau ymchwil a ariennir yn allanol gael cymeradwyaeth foesegol cyn i'r ymchwil ddechrau. Dylid cwblhau'r ffurflen Gais am Gymeradwyaeth Foesegol (PG2/E1) a'i chyflwyno i'r Pwyllgor Moeseg.

8.1 Asesiad Risg

Gweler adran 7.1.

Ym mhob achos

9.1 Ymchwil gyda'r GIG.

Rhaid i Ymchwil y GIG sy'n cynnwys defnyddwyr presennol neu flaenorol y GIG yng Nghymru (neu eu perthnasau neu eu gofalwyr) a recriwtir trwy'r GIG (yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol) gael ei adolygu gan Bwyllgor Ymchwil Moeseg y GIG trwy'r NRES (Y Gwasanaeth Moeseg Ymchwil Genedlaethol). Rhaid hefyd ddefnyddio system yr NRES ar gyfer Treialon Clinigol Cynhyrchion Meddygol Ymchwiliadol, ar gyfer unrhyw ymchwil sy'n cynnwys oedolion nad oes ganddynt y capasiti i roi cydsyniad gwybodus (neu a allai golli'r capasiti hwnnw yn ystod yr ymchwil), ac unrhyw ymchwil sy'n defnyddio meinwe dynol.

9.2 Diogelu plant

Fel arfer bydd gofyn i staff sy'n ymgymryd â gwaith ymchwil â chyswllt fesul un neu gyswllt arall heb oruchwyliaeth â phlant gael gwiriad cyfredol manylach gan y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd ar gyfer gwaith a wneir trwy'r Brifysgol. Gweler y canllawiau isod.

9.3 Cymeradwyo

Dylid cyflwyno ceisiadau i'w cymeradwyo cyn gynted ag y bo modd. Rhaid cymeradwyo pob prosiect o safbwynt moesegol cyn y dechreuir gweithio ar y rhan honno o'r gwaith y ceisir cymeradwyaeth ar ei chyfer.

Os cymeradwyir prosiectau caiff y gwaith ymchwil fynd yn ei flaen. Caiff yr ymgeisydd a'r goruchwyliwr[wyr] neges i'r perwyl hwn gan y Pwyllgor Moeseg. Cymeradwyir prosiectau ar gyfer y broses ymchwil ar ei hyd ar yr amod eu bod yn cael eu hailgyflwyno pe bai natur yr ymchwil yn newid neu os canfyddir goblygiadau moesegol nas rhagwelwyd yn ystod y broses ymchwil.

Os cymeradwyir prosiectau yn amodol ar ddiwygiadau, caiff yr ymgeisydd a'r goruchwyliwr[wyr] neges i'r perwyl sy'n nodi'r mân bwyntiau lle mae angen eglurhad. Dylid diwygio'r prosiect a'i ailgyflwyno i'r Pwyllgor Moeseg i'w gymeradwyo.

Os na chymeradwyir prosiectau am fod ynddynt ddiffygion mawr, caiff yr ymgeisydd a'r goruchwyliwr[wyr] lythyr gan y Pwyllgor Moeseg, sy'n nodi manylion y problemau y mae angen mynd i'r afael â nhw. Rhaid diwygio'r prosiect yn sylweddol a'i ailgyflwyno i'r Pwyllgor Moeseg i'w gymeradwyo.

10. Adolygiad parhaus o bob prosiect ymchwil:

Caiff pob ymchwil ôl-raddedig a wneir ar gyfer graddau ymchwil ei adolygu am broblemau moesegol parhaus nas rhagwelwyd yn ystod gwahanol gyfnodau ymgeisyddiaeth gradd ymchwil:

- Adolygiadau cynnydd gyda'r tîm goruchwylio
- Cyflwyno cynnig ymchwil llawn
- Uwchraddio o MPhil / PhD (pan fo'n berthnasol)
- Cwblhau Cyfnod Prawf yn llwyddiannus (pan fo'n berthnasol)
- Adolygiad blynyddol

Caiff ymchwil staff ei fonitro'n barhaus ar sail hunanreoleiddiol.

Os bydd prosiectau y barnwyd yn wreiddiol nad oedd goblygiadau moesegol iddynt yn newid, a dimensiynau moesegol yn dod i'r amlwg, yn achos ymchwil a oruchwylir, cyfrifoldeb y goruchwylwyr prosiectau yw sicrhau y cyfeirir at, ac y dilynir, gweithdrefnau craffu moesegol. Mewn achosion eraill, y staff sy'n gyfrifol am yr ymchwil sydd â'r cyfrifoldeb. Rhaid codi achosion o'r fath ar unwaith gyda'r Pwyllgor Moeseg.

11. Goblygiadau moesegol nas rhagwelir

Ym mhob achos rhaid rhoi gwybod am unrhyw ddigwyddiadau niweidiol wrth gynnal prosiectau ymchwil i'r Pwyllgor Moeseg. Mewn achosion o'r fath rhaid i'r ymchwilydd, boed yn aelod o'r staff neu'n fyfyrwr, dynnu'n ôl o'r broses ymchwilio ar unwaith tan iddo ef/hi gael gwybod gan y Pwyllgor Moeseg fod y Brifysgol yn fodlon bod y cynllun ymchwil wedi'i newid mewn modd sy'n lleddfu niwed pellach.

12. Ymchwil Cydweithredol

Yn gynyddol caiff ymchwil ei gynnal ar y cyd ag amrywiaeth o sefydliadau'r sector cyhoeddus, preifat a thrydydd sector, ar lefelau cenedlaethol, Ewropeaidd a rhyngwladol. Mewn achosion o'r fath bydd y Pwyllgor Moeseg yn ystyried y rhaglen ymchwil arfaethedig yn ei chyfanrwydd, yn hytrach na'r pecynnau gwaith sy'n berthnasol i staff Y Drindod Dewi Sant yn unig. Yn unol â chanllawiau'r Cod hwn, rhaid i bob corff gyflwyno'r cynnig ymchwil i'w systemau llywodraethu ei hun ac ni fydd ymchwil yn dechrau tan y bydd pob corff yn fodlon fod yr holl broblemau moesegol wedi'u datrys.

13. Rheoli Data Ymchwil

Rhaid creu, cynnal a rhannu data ymchwil yn unol â gofynion contractiol, deddfwriaethol, rheolaethol a moesegol a gofynion perthnasol eraill. Disgwylir i ymchwilyddwr gynnal ymwybyddiaeth o'r gofynion a'r rhwymedigaethau cyfredol a osodir gan y Brifysgol, a lle bo hynny'n berthnasol, gofynion noddwyr ymchwil, partneriaid ymchwil, cyflenwyr data o ffynonellau allanol ac unrhyw gyrrff perthnasol eraill, gan fabwysiadu arferion sy'n briodol ac sy'n cydymffurfio ag arfer gorau o fewn y maes pwnc. Dylai'r rhain gynnwys cymhwyso mesurau priodol i ddiogelu cyfranogwyr ymchwil ar hyd cylch oes yr ymchwil ac ystod o ofynion contractiol, deddfwriaethol, rheoleiddiol a moesegol ar lefel leol, genedlaethol a rhyngwladol. Yn gyffredinol rhaid i'r arferion hyn sicrhau bod data a chofnodion ymchwil:

- Yn fanwl gywir, yn gyflawn, yn ddilys ac yn ddibynadwy;
- Yn adnabyddadwy, adferadwy a hygyrch;
- Wedi eu cadw mewn modd diogel
- Wedi eu cadw mewn modd sy'n cydymffurfio â rhwymedigaethau cyfreithiol a, lle bo'n berthnasol, bod gofynion cyrff cyllido a phrotocolau penodol i'r prosiect wedi eu cymeradwyo gan Bwyllgor Moeseg Ymchwil y Brifysgol;
- Ar gael i eraill yn unol ag egwyddorion moesegol priodol ac egwyddorion rhannu data a mynediad agored;
- Yn gymesur â buddiannau cyfiawn a diogelwch cyfranogwyr dynol mewn data ymchwil.

13.1 Holl Waith Ymchwil Staff a Myfyrwyr

Er mwyn bodloni'r disgwyliadau hyn, mae'r Brifysgol wedi sefydlu cronfa adnoddau sylweddol y dylai ymgynghorwyr ymgynghori â hi, a chaiff ceisiadau arweiniad ar gyfer cymeradwyaeth foesegol eu sgrinio yn ôl y rhain. Mae'r adnoddau ar gael yn y cyfeiriad gwe canlynol: <http://www.uwtsd.ac.uk/library/research-data-management/>. Mae cymorth ychwanegol ar gael gan y Gwasanaethau Ymchwil, Arloesi a Menter.

13.2 Ymchwil a Gyllidir

Rhaid i geisiadau am gymeradwyaeth foesegol ar gyfer ymchwil a ariennir gydymffurfio â'r Polisi Rheoli Data Ymchwil. Mae'r Polisi hwn yn diffinio'r cyfrifoldebau ar lefel unigol a sefydliadol a ddylai arwain gwaith y rhai sy'n ymwneud â chasglu, curadu, storio a chynnal a chadw data ymchwil a ariennir i sicrhau y rheolir y data a gynhyrchir gan y staff a'r myfyrwyr i'r safonau uchaf gydol y cylch bywyd data ymchwil. Rhaid i'r holl gynigion ymchwil newydd ar gyfer ymchwil a ariennir gynnwys cynlluniau rheoli data ymchwil sy'n rhoi sylw clir i gipio a rheoli data, integredd a chyfrinachedd data, a chadw, rhannu a chyhoeddi data. Lle bo'n briodol, bydd cynlluniau rheoli data ymchwil yn defnyddio templedi cyllidwyr ymchwil neu ddull DMPonline y Ganolfan Curadu Digidol (<https://dmponline.dcc.ac.uk/>) i sicrhau bod data ymchwil ar gael i'w gweld a'u haildefnyddio pan fo'n briodol ac yn unol â'r dulliau diogelu gofynnol. Rhaid i gynlluniau rheoli data ymchwil gael eu cymeradwyo gan y Gwasanaethau Ymchwil, Arloesi a Mentergarwch cyn gwneud cais am arian grant.

14. Eiddo Deallusol

Mae'n bwysig i ymchwilwyr ystyried a yw'n bosibl y bydd eu prosiect yn cynhyrchu Eiddo Deallusol a'u bod yn ymwybodol o bolisi'r Brifysgol ar Hawliau Eiddo Deallusol.

Nodir y darpariaethau ar gyfer rheoli Eiddo Deallusol (ED) ym Mholisi Eiddo Deallusol y Brifysgol ar gyfer Aelodau'r Staff a'i Pholisi Eiddo Deallusol ar gyfer Myfyrwyr. Anogir y rhai sy'n ceisio cymeradwyaeth foesegol i gysylltu â'r Gwasanaethau Ymchwil, Arloesi a Menter (RIES) i drafod y modd y rheolir ED pryd y cynhyrchir ED trwy'r ymchwil. Mae hyn yn arbennig o bwysig os cyflawnir yr ymchwil arfaethedig gyda phartneriaid cydweithredol, os caiff ei ariannu, neu os oes ganddo botensial masnachol. Mewn achosion eraill, gallai materion cyfrinachedd godi, ac yn yr achos hwn bydd RIES yn cydlynu Cytundebau Gwrth-Ddatblygu neu Gyfrinachedd.

15. Yswiriant

Rhaid i'r holl ymchwil a gyflawnir gan staff a myfyrwyr y Brifysgol gael sylw arbennig yn narpariaethau yswiriant y Brifysgol. Yn y rhan fwyaf o achosion, bydd polisi yswiriant y Brifysgol yn darparu yswiriant digonol a gwirir hyn yn rhan o'r broses gymeradwyo foesegol. Dylai'r ymchwilwyr fod yn ymwybodol, fodd bynnag, y gall gwaith ymchwil yn y sector iechyd (er enghraifft, gweithio gyda dyfeisiau meddygol, neu mewn lleoliadau clinigol, neu lle cyflawnir unrhyw ymyriad meddygol) ei gwneud yn ofynnol trefnu bod yswiriant ychwanegol ar gael. Yn yr achosion hyn, ni ddylai gwaith ymchwil ddechrau o gwbl nes bod cymeradwyaeth foesegol wedi ei chaniatáu. Cydlynir materion ar gyfer gwaith ymchwil gan y Gwasanaethau Ymchwil, Arloesi a Menter ac efallai yr hoffai ymgeiswyr Gwasanaethau Ymchwil, Arloesi a Menter ac efallai yr hoffai ymgeiswyr drafod indemniad cyn gwneud cais am gymeradwyaeth foesol.

16. Diogelu – Y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (DBS)

Nod y Gwasanaeth Diogelu a Gwahardd yw helpu sefydliadau yn y sectorau cyhoeddus, preifat a gwirfoddol trwy nodi ymgeiswyr a allai fod yn anaddas i weithio gyda phlant neu i ddal swyddi penodol. Diffinnir plentyn yn y cyswllt hwn yn berson dan 18 oed.

Bydd y staff a'r myfyrwyr ar bob lefel sy'n gwneud gwaith ymchwil sy'n cynnwys cyswllt unigol neu gyswllt arall heb oruchwyliaeth â phlant neu oedolion sy'n agored i niwed yn cael eu harchwilio. Dylid nodi'r angen am wiriad gan yr ymchwilydd a'r goruchwyliwr ar sail natur y gweithgarwch dan sylw. Gall y Pwyllgorau Moeseg hefyd wneud argymhellion ynghylch gwiriadau DBS ar gyfer y prosiectau a arolygir ganddynt.

Bydd y Pwyllgor Moeseg yn gofyn am gadarnhad bod gwiriad DBS wedi ei sicrhau lle mae ymchwilwyr yn gweithio'n unigol neu heb oruchwyliaeth gyda chyfranogwyr dan 18 oed. Dylid cyflwyno tystiolaeth o'r gwiriad ynghyd â'r holl ddogfennau eraill a ddarperir wrth wneud cais i'r Pwyllgor Moeseg.

Prosesu'r ffurflenni DBS

Pan nodir y bydd angen gwiriad DBS ar gyfer swydd unigol, gwneir nodyn o hynny ar y ffurflen RS1 (ffurflen Caniatâd i Recriwtio). Gweinyddir gwiriadau DBS gan yr Adran Adnoddau Dynol.

Pe bai'r Brifysgol yn cael ei hysbysu bod cofnod troseddol yn gwahardd unigolyn rhag cyflawni gweithgaredd arfaethedig a reoleiddir, caiff y mater ei ystyried gan y Cyfarwyddwr AD, Cadeirydd y Pwyllgor Moeseg a Chadeirydd y Pwyllgor Ymchwil. Bydd materion yn mynd rhagddynt yn unol â'r polisi Adnoddau Dynol perthnasol.

Mae gwiriadau DBS ar gael ar dair lefel wahanol, a cheir gwiriad manylach:

- Mae **gwiriadau safonol** yn addas ar gyfer rhai swyddi ariannol a diogelwch. Bydd gwiriad safonol yn dangos unrhyw gollfarnau heb ddarfod, rhybuddiadau, rhybuddion neu geryddon ynghyd ag unrhyw gollfarnau a rhybuddion sydd wedi darfod nad ydynt yn gymwys ar gyfer hidlo.
- Mae **gwiriadau manylach** yn addas ar gyfer rolau cymwys lle bydd yr ymgeisydd yn gweithio/gwirfoddoli gyda phlant, pobl ifanc a/neu grwpiau agored i niwed. Bydd gwiriad manylach yn dangos unrhyw gollfarnau heb ddarfod, rhybuddiadau, rhybuddion neu geryddon ynghyd ag unrhyw gollfarnau a rhybuddion sydd wedi darfod nad ydynt yn gymwys ar gyfer hidlo. Yn ogystal gellir cynnwys cuddwybodaeth a gedwir gan yr Heddlu os cred yr Heddlu'n rhesymol ei fod yn berthnasol i benderfyniad recriwtio.
- Mae **gwiriadau manylach gyda gwiriadau Rhestr Waharddedig DBS** yn addas ar gyfer rolau lle bydd yr ymgeisydd yn gweithio/gwirfoddoli mewn gweithgaredd a reoleiddir gyda phlant a/neu oedolion agored i niwed. Bydd gwiriad Manylach gyda gwiriadau rhestr Waharddedig DBS yn dangos yr un wybodaeth â gwiriad manylach ynghyd ag unrhyw wybodaeth a gedwir ar y rhestr(au) gwaharddedig sy'n cael eu gwirio.

Gweithgaredd a Reoleiddir

Gwaith na ddylai person gwaharddedig ei wneud yw gweithgaredd a reoleiddir. Mae'r diffiniad o weithgaredd a reoleiddir (h.y. gwaith na ddylai person gwaharddedig ei wneud) mewn perthynas â phlant yn cynnwys, yn gryno:

- gweithgareddau heb arolygaeth: addysgu, hyfforddi, cyfarwyddo, gofalu am blant neu oruchwylio plant, neu ddarparu cyngor/arweiniad ar les, neu yrru cerbyd i blant yn unig;
- gweithio i ystod gyfyngedig o sefydliadau ('mannau penodol'), gyda chyfle i gael cyswllt: e.e. ysgolion, cartrefi plant, manau gofal plant - nid gwaith gan wirfoddolwyr a oruchwylir;

Cod Ymarfer DBS

Mae'r DBS yn cydnabod bod y wybodaeth yn y Datgeliad Safonol a Manylach yn hynod o sensitif a phersonol, felly mae wedi cyhoeddi Cod Ymarfer a chanllawiau i gyflogwyr ar gyfer y rheini sy'n derbyn Datgeliadau i sicrhau eu bod yn cael eu trin yn deg a'u defnyddio'n briodol. Rhaid i sefydliadau sydd am ddefnyddio gwiriadau DBS gydymffurfio â Chod Ymarfer y DBS. Mae polisi'r Brifysgol ar gael gan Adnoddau Dynol.

17. Oedolion Agored i Niwed

Er nad yw'r DBS bellach yn cydnabod categori 'oedolyn agored i niwed', rhaid talu sylw arbennig i'r cynllun ymchwil, yr offer ymchwil, y broses o gael cydsyniad a pharchu cyfrinachedd mewn perthynas ag ymchwil gydag oedolyn agored i niwed. Mae oedolyn agored i niwed yn berson 18 oed neu fwy sydd:

- yn byw mewn llety preswyl, megis cartref gofal neu ysgol breswyl arbennig;
- yn byw mewn tai gwarchod;
- yn cael gofal cartref yn ei gartref ei hun;
- yn cael unrhyw fath o ofal iechyd;
- yn cael ei ddal mewn carchar, canolfan remand, sefydliad troseddwr ifanc, canolfan hyfforddi ddiogel neu ganolfan bresenoldeb neu o dan bwerau Deddf Mewnfudo a Lloches 1999;
- mewn cyswllt â'r gwasanaethau prawf;
- yn derbyn gwasanaeth lles fel y disgrifir yn y rheoliadau;
- yn derbyn gwasanaeth neu'n cymryd rhan mewn gweithgaredd a anelir yn benodol at bobl ag anghenion yn gysylltiedig ag oedran, anableddau neu gyflyrau corfforol neu gyflyrau iechyd meddwl penodol neu famau beichiog neu sy'n bwydo o'r fron ac sy'n byw mewn gofal preswyl (mae anghenion sy'n gysylltiedig ag oedran yn cynnwys anghenion sy'n gysylltiedig ag eiddilwch, afiechyd, anabledd neu allu meddyliol);
- yn derbyn taliadau uniongyrchol gan awdurdod lleol/corff IGC yn lle gwasanaethau gofal cymdeithasol;
- ag angen cymorth wrth gyflawni ei fusnes personol.

18. Camymddwyn ynghylch Ymchwil

Nodweddir camymddwyn mewn perthynas ag ymchwil fel ymddygiad neu weithredu sy'n syrthio'n fyr o'r safonau moeseg, ymchwil ac ysgolheictod sy'n ofynnol i sicrhau bod integreidd ymchwil yn cael ei gynnal. Mae'n broblem oherwydd gall achosi niwed (er enghraifft i gleifion, y cyhoedd a'r amgylchedd), mae'n niweidio hygyrdd yr ymchwil, yn tansellio'r cofnod ymchwil ac yn gwastraffu adnoddau.

Mae'r Concordat yn cydnabod bod rhyddid academiaidd yn hanfodol i gynhyrchu ymchwil rhagorol. Golyga hyn fod y cyfrifoldeb o sicrhau nad oes camymddwyn yn digwydd yn

gorwedd yn bennaf ar ysgwyddau ymchwilwyr unigol. Fodd bynnag, mae gan y Brifysgol fel cyflogwr ymchwilwyr rôl weithredol i'w chwarae o ran cynnal integredd ymchwil fel y nodir yn y Cod Ymarfer hwn. Mae sawl ffurf o gamymddwyn mewn perthynas ag ymchwil, yn cynnwys:

- **dweud celwydd:** dyfeisio canlyniadau ffug neu gynnyrch ffug eraill (e.e. arteffactau) a'u cyflwyno fel petaent yn real
- **ffugio:** camddefnyddio prosesau ymchwil neu newid neu hepgor data heb achos da
- **llên-ladrad:** defnyddio deunydd pobl eraill heb roi clod priodol iddynt
- **methu â bodloni ymrwymadau moesegol, cyfreithiol a phroffesiynol:** er enghraifft methu â datgan buddiannau sy'n cystadlu â'i gilydd; cam-gyfleu cyfraniad neu awduraeth; cam-gyfleu buddiannau; torri cyfrinachedd; diffyg cydsyniad gwybodus; camddefnyddio data personol; a cham-drin gwrthrychau neu ddeunyddiau ymchwil
- **ymdrin yn amhriodol â honiadau o gamymddwyn:** methu â mynd i'r afael â throseddau megis ymdrechion i guddio camymddwyn a dial yn erbyn chwythwyr chwiban

Ni fwriedir i'r rhestr hon gynnwys popeth. Nid yw gwallau gonest a gwahaniaethau o ran, er enghraifft, methodoleg ymchwil a dehongliadau yn enghreifftiau o gamymddwyn ynghylch ymchwil.

18.1 Ymdrin â Honiadau o Gamymddwyn mewn perthynas ag Ymchwil

Mae'r gweithdrefnau ar gyfer ymdrin ag arfer annheg mewn rhaglenni ymchwil wedi eu nodi yn Adrannau 8 o LIAA 2017/18 y Brifysgol.

19. Crynodeb Byr o'r Egwyddorion Arweiniol

I ddilyn ceir crynodeb o'r egwyddorion arweiniol y bydd Ysgolion, Cyfadrannau a Phwyllgor Moeseg y Brifysgol yn cyfeirio atynt wrth wneud eu penderfyniadau. Nid cynnwys popeth yw'r nod, ac o reidrwydd, bydd angen i Ysgolion unigol gyfeirio at normau a chonfensiynau eu disgyblaethau eu hun wrth ddod i unrhyw benderfyniad.

Yn fwy na dim dylid cofio bod integredd unrhyw ymchwil yn dibynnu nid yn unig ar ei drylwyrredd gwyddonol, ond hefyd ar ei ddigonolrwydd moesegol. Mae materion moesegol yn niferus ac yn amrywiol, a gallant fod yn eithaf cymhleth. Mae ymchwil sy'n cynnwys cyfranogwyr dynol yn cael ei wneud gan lawer o ddisgyblaethau gwahanol ac yn cael ei gyflawni mewn ystod eang o leoliadau a sefydliadau. Er bod rhai materion yn benodol i grwpiau proffesiynol, dylai pob ymchwil gael ei arwain gan set o egwyddorion moesegol sylfaenol er mwyn sicrhau amddiffyn cyfranogwyr dynol. Yn sail i'r safonau mae'r gorchmynion moesegol 'peidio â gwneud niwed' (*non male facere*) a 'gwneud daioni' (*bene facere*). Mae angen i ymchwilwyr gloriannu risgiau yn erbyn buddion. Mewn ymchwil meddygol, mae'n hawdd diffinio gweithdrefnau sy'n ymwithio'n gorfforol, ond weithiau mewn ymchwil cymdeithasol mae'r hyn sy'n ffurfio risg yn llai eglur. Gall holiaduron, arsylwi a chyfweliadau, bob un, gynnwys y posibilrwydd o fod yn ymwithiol ac i beri pryder i gyfranogwyr, neu yn waeth na hynny, i beri risg seicolegol. Mae'n bwysig meddwl yn ofalus am effaith debygol unrhyw ddulliau casglu data ar gyfranogwyr. Mae rhai grwpiau'n arbennig o agored i niwed, a gallant ildio i bwysau, er enghraifft myfyrwyr, plant neu bobl ag anawsterau dysgu. Ni all rhai cyfranogwyr roi cydsyniad gwybodus ac felly maent yn llai abl i'w hamddiffyn eu hunain, er enghraifft pobl â dementia. Gall rhai gweithgareddau ymchwil fod mor anymwithiol fel nad oes angen cydsyniad unigol, megis rhai astudiaethau sy'n seiliedig ar gymunedau.

Datblygwyd y safonau canlynol er mwyn rhoi canllawiau i staff a myfyrwyr sy'n ymgymryd ag ymchwil sy'n cynnwys cyfranogwyr dynol. Fe'u bwriedir i gwmpasu egwyddorion cyffredinol, ond efallai na fyddant yn mynd i'r afael â phob sefyllfa, a dylai'r ymchwilydd geisio cyngor pellach gan Swyddog Moeseg Ymchwil ei Ysgol, Pwyllgor Moeseg Ymchwil y Brifysgol a chod ymddygiad ei broffesiwn ar foeseg ymchwil fel y bo'n briodol.

19.1 Cyfrifoldebau i gyfranogwyr ymchwil

Mae ymchwilwyr yn ffurfio perthynas bersonol a moesol â'r rheini y maent yn eu hastudio a dylent ymdrechu i amddiffyn eu hawliau. Mae gan ymchwilwyr gyfrifoldeb i sicrhau nad yw'r ymchwil yn effeithio'n andwyol ar les corfforol, cymdeithasol a seicolegol y cyfranogwr. Felly, er bod ymchwilwyr wedi ymrwymo i ddatblygu gwybodaeth, nid yw nod yr ymchwil yn rhoi'r hawl i anwybyddu hawliau pobl eraill. Lle bynnag y bo modd, dylai ymchwilwyr geisio gwneud y canlynol:

- Sicrhau yr amharir cyn lleied ag y bo modd ar y rheini sy'n cymryd rhan yn yr ymchwil ac ar eu perthynas â'r amgylchedd a'r sawl sy'n rheoli mynediad at y cyfranogwyr - gan y bydd y berthynas rhwng y rhain yn parhau yn hir ar ôl i'r ymchwilydd ymadael;
- Rhagweld ac amddiffyn rhag canlyniadau y gellir rhagfynegi y byddant yn niweidiol i gyfranogwyr ymchwil a cheisio rhagweld yr effeithiau hirdymor ar unigolion neu grwpiau o ganlyniad i'r ymchwil;
- Cymryd gofal arbennig pan fydd cyfranogwyr ymchwil yn arbennig o agored i niwed yn rhinwedd eu hoedran, eu statws cymdeithasol a'u diymadferthedd;
- Troi at ymchwil cuddiedig yn unig pan fo'n amhosibl defnyddio dulliau eraill i gael data hanfodol (mewn astudiaethau o'r fath mae'n bwysig diogelu anhysbysrwydd cyfranogwyr ymchwil);
- Cymryd gofal i osgoi ffugio a cham-gyfleu tystiolaeth, data, canfyddiadau neu gasgliadau;
- Egluro wrth gyfranogwyr i ba raddau y cânt weld trawsgrifiadau o unrhyw gyfweiliadau a nodiadau maes ac y cânt newid cynnwys neu ddehongliad y data.

19.2 Gwneud Daioni a Pheidio â Gwneud Niwed

Mae termau megis risg, niwed a pheryglon yn cynnwys gwewyr emosiynol a meddyliol, niwed posibl i statws ariannol a chymdeithasol, a niwed corfforol. Mewn egwyddor:

- Dylai'r ymchwil fod yn fethodolegol gadarn gyda'r nod o gyfrannu i wybodaeth;
- Dylid cynnal yr ymchwil a'i oruchwylio gan rai sydd â chymwysterau a phrofiad priodol;
- Dylai pwysigrwydd yr amcan fod yn gymesur â'r risg cynhenid i'r gwrthrych. Rhaid i bryder am fuddiannau'r gwrthrych gael blaenoriaeth bob tro ar fuddiannau gwyddoniaeth a chymdeithas;
- Cyn yr ymchwil dylid asesu'n ofalus risgiau y gellid eu rhagfynegi o'u cymharu â manteision y gellir eu rhagweld i'r gwrthrych neu i eraill;
- Ni ddylid cynnal ymchwil os credir nad oes modd rhagfynegi'r peryglon cysylltiedig;
- Dylai cyfleusterau a gweithdrefnau addas fod yn eu lle i ymdrin ag unrhyw beryglon posibl.

19.3 Cydsyniad Gwybodus (Oedolion)

Bernir gan amlaf y dylai oedolion cymwys yn eu hiawn bwyll gael penderfynu drostynt eu hunain. O ganlyniad, mae parch at hawl yr unigolyn i ddewis yn greiddiol i ymchwil moesegol. Mae sicrhau cydsyniad gwybodus yn elfen hanfodol o ymchwil cymdeithasol sy'n ddilys yn foesegol. Mae tair egwyddor sylfaenol yn berthnasol felly. Mae angen i gydsyniad fod yn:

- Wybodus – wedi'i roi gan wybod a deall y brif wybodaeth berthnasol;
- Gwirfoddol – wedi'i roi yn ewyllysgar yn hytrach nag o ganlyniad i bwysau gormesol (go iawn neu ymddangosiadol);
- Cymwys – wedi'i roi gan rywun â'r gallu, yn sgil eu hoedran, eu haeddfedrwydd a'u sefydlogrwydd meddyliol, i wneud dewis ystyriol o'u gwirfodd.

Yn fwy penodol, mae angen sicrhau bod y darpar gyfranogwr ymchwil yn gwbl ymwybodol o'r canlynol ac yn eu deall yn llawn,

- Am beth mae'r ymchwil yn sôn;
- Pam mae'r ymchwil yn cael ei gynnal;
- Ar ran pwy mae'n cael ei gynnal a phwy sy'n ei ariannu;
- Beth yw diben yr astudiaeth a beth fydd yn digwydd i'r canlyniadau;
- Ble bydd y canlyniadau yn ymddangos a phwy sy'n debygol o gael eu gweld;
- Beth fydd yn ddisgwyliedig ganddynt os byddant yn cytuno i gymryd rhan, a pha mor hir y bydd angen iddynt gymryd rhan;
- Beth mae anhysbysrwydd a chyfrinachedd yn eu golygu'n ymarferol a dealltwriaeth nad oes rhaid i'r cyfranogwr gymryd rhan; ac ar ôl cytuno i gymryd rhan gall dynnu'n ôl ar unrhyw adeg heb golled.

Yn ymarferol felly dylai ymchwilwyr sicrhau eu bod yn ateb y gofynion canlynol:

- Dylai pob darpar wrthrych gael gwybod yn briodol am y nodau, dulliau, manteision a ragwelir a pheryglon posibl yr ymchwil ac unrhyw bryder a allai ddeillio ohono;
- Rhaid i unrhyw ddogfennau a roddir i gyfranogwyr posibl fod yn ddealladwy a dylai fod cyfle iddynt godi unrhyw bryderon;
- Dylid sicrhau cydsyniad yn ysgrifenedig a dylid cadw cofnodion o'r cydsyniad;
- Rhaid rhoi gwybod i ddarpar gyfranogwyr eu bod yn rhydd i dynnu eu cydsyniad yn ôl ar unrhyw adeg;
- Dylai fod gweithdrefn ar gyfer gwneud cwynion a dylid gwneud cyfranogwyr yn ymwybodol o hyn;
- Dylai pob cyfranogwr fod yn wirfoddolwr. Dylid cymryd gofal sylweddol wrth ofyn am gydsyniad gan y rheini sydd mewn sefyllfa ddibynnol a dylid ei gwneud yn glir na fydd gwrthod cymryd rhan yn arwain at unrhyw ganlyniadau andwyol. Er enghraifft, rhaid i fyfyrwyr gael sicrwydd na fydd unrhyw benderfyniad i beidio â chymryd rhan yn amharu mewn unrhyw fodd ar eu cynnydd academaidd;
- Dylid datgan unrhyw gymhelliad a gynigir i gyfranogwyr.
- Rhaid cael cydsyniad gan warcheidwad cyfreithiol yn achos plant dan oed ac unrhyw rai eraill nad oes ganddynt y cymhwyster cyfreithiol i roi cydsyniad gwybodus.
- Mae gofyn i gyfranogwyr lofnodi ffurflen gydsynio ysgrifenedig yn ddull cyffredin o sicrhau cydsyniad gwybodus. Yn ogystal â sicrhau bod cyfranogwyr yn cytuno i gymryd rhan o'u gwirfodd a'u bod yn deall yr hyn y maent ar fin ymwneud ag ef, mae bodolaeth dogfen wedi'i lofnodi yn amddiffyn yr ymchwilydd rhag cyhuddiadau gan gyfranogwyr yn ddiweddarach.

19.4 Cydsyniad Gwybodus (Plant)

- Gall pobl ifanc 16-18 oed â dealltwriaeth ddigonol roi eu cydsyniad llawn i gymryd rhan mewn ymchwil yn annibynnol ar eu rhieni a'u gwarcheidwaid.
- Os yw'r ymchwil yn cynnwys plant dan 16 oed dylid cael cydsyniad gan rieni neu'r rhai sydd yn lle rhieni (*in loco parentis*). Fodd bynnag, byddai'n dra dymunol pe bai'r plant eu hunain yn cymryd rhan weithredol yn y broses o gydsynio. Gellir dadlau y gall plant fod yn bartneriaid mewn ymchwil a bod ganddynt hawliau i dderbyn gwybodaeth, derbyn gwrandawriad ac ystyriaeth o'u dymuniadau a'u teimladau, ac i roi neu atal cydsyniad os bernir eu bod yn gymwys i wneud hynny. O'r safbwynt hwn, gall tybiaethau am y diffyg cymhwysedd i roi cydsyniad gwybodaeth weithredu i atal plant rhag cael cyfleoedd gwerthfawr i gymryd rhan, a thrwy hynny erydu eu hawliau a'u cau nhw allan o brosesau datblygu cyd-ddealltwriaeth o berthnasau cymdeithasol. Gall felly fod yn briodol ceisio cydsyniad gan rieni'r plant sy'n cymryd rhan a'r plant eu hunain. Fodd bynnag, os ceir cydsyniad gan yr oedolyn perthnasol ond bod y plentyn yn amlwg yn atal cydsyniad neu'n dangos gofid, dylai dymuniadau'r plentyn gael blaenoriaeth. Mae angen rhoi sylw gofalus i ystyriaethau ymarferol wrth alluogi plant i gyfranogi mewn modd ystyrlon, gan gynnwys defnyddio taflenni gwybodaeth a ffurflenni cydsynio wedi'u hysgrifennu mewn ffordd hwylus i blant eu deall.
- Gall un rhiant roi cydsyniad ond byddai'n well cael cydsyniad gan y ddau.
- Dylid ceisio arweiniad pellach o Ganllawiau BERA.

19.5 Eithriadau

Ceir adegau pan gall cydsyniad gwybodus fod yn anymarferol neu'n ddiystyr mewn ymchwil cymdeithasol, er enghraifft:

- Ymchwil i 'ymddygiad y cyhoedd', e.e. lleoliadau stryd neu dorf
- Lle byddai'n peryglu gwrthrychau'r ymchwil (e.e. wrth astudio'r rheini sy'n ymwneud ag ymddygiad anghyfreithlon megis cymryd cyffuriau), neu
- Lle gallai cydsyniad ysgrifenedig eu rhoi mewn perygl diangen.

Cydsyniad ôl-weithredol

Mewn rhai cyd-destunau gellir sicrhau cydsyniad ôl-weithredol (ac yn yr achos hwn, mae cydsyniad gwybodus yn cyfeirio'n bennaf at gydsyniad i ddefnyddio'r data a sicrhawyd a dealltwriaeth o'r modd y defnyddir y data) e.e. wrth arbrofi ym maes seicoleg a arsylwir, neu lle bo angen ymchwil cuddiedig a bod cyfiawnhad drosto - megis gwaith ym maes gwyrriad lle mae'n ymwneud ag ymddygiad anfoesol neu anghyfreithlon.

Achosion pan nad yw ffurflenni cydsynio yn briodol

Dylid cydnabod nad yw ceisio cydsyniad ysgrifenedig yn briodol o dan bob amgylchiad. Er enghraifft, gall anlythrennedd fod yn broblem, ac felly ni fyddai gosod ffurflenni cydsynio ysgrifenedig yn ddull ystyrlon na dilys o sicrhau cydsyniad. Wrth gynnal ymchwil dramor gall fod amgylchiadau lle nad yw cyfieithu'n ymarferol; neu gall gofyn am gydsyniad ysgrifenedig fod yn ddiwylliannol amhriodol. Mewn achosion o'r fath dylai'r ymchwilwyr geisio cydsyniad gwybodus llafar. Yn achos plant fodd bynnag rhaid cael cydsyniad gwybodus bob amser fel y nodwyd yn 16.4.

Ymchwil Cuddiedig

Ni all ymchwil cuddiedig gynnwys cydsyniad gwybodus, wrth reswm, oherwydd byddai rhoi gwybod i'r gwrthrych yn gwneud yr ymchwil yn amlwg. Os oes angen moesegol am gydsyniad gwybodus ar gyfer ymchwil, ni ellir caniatáu ymchwil cuddiedig.

Os bydd unrhyw aelod o staff neu fyfyrwr yn ceisio defnyddio dulliau a chynlluniau ymchwil a gynhwysir yn yr eithriadau hyn, dylent yn y lle cyntaf geisio cyngor y Pwyllgor Moeseg Ymchwil.

19.6 Anhysbysrwydd a Chyfrinachedd

Mae hawl yr unigolyn i breifatrwydd yn un o'r prif yrwyr moesegol yng nghymdeithasau'r gorllewin. Ym mherthynas yr ymchwilydd cymdeithasol â chyfranogwyr cymhwysir hyn ar ffurf dwy orfodaeth: anhysbysrwydd a chyfrinachedd. Gellir diffinio anhysbysrwydd a chyfrinachedd fel a ganlyn:

- Cyfeiria anhysbysrwydd at guddio enwau'r cyfranogwyr ym mhob dogfen sy'n deillio o'r ymchwil;
- Mae chyfrinachedd yn ymwneud â phwy sydd â'r hawl i weld y data a ddarparwyd gan y cyfranogwyr.

Yn ymarferol, gellir crynhoi rhwymedigaeth yr ymchwilydd i'r sawl a ymchwilir fel a ganlyn:

- Dylid parchu anhysbysrwydd a phreifatrwydd. Golyga hyn y dylid cymryd gofal wrth benderfynu a ddylid cofnodi gwybodaeth sensitif ai peidio;
- Dylid cadw enwau a chofnodion ymchwil yn gyfrinachol pa un ai a roddwyd addewid eglur i'r perwyl hwnnw ai peidio;

Dylid parchu'r hawl i barhau'n ddiennw oni bai fod dealltwriaeth glir i'r gwrthwyneb wedi'i rhoi. Mae gan ymchwilwyr gyfrifoldeb i sicrhau mesurau priodol i ddiogelu cyfrinachedd data'r cyfranogwyr. Er enghraifft, dylid dileu enwau ac unrhyw wybodaeth a allai roi awgrym o enwau'r cyfranogwyr (e.e. lleoliadau).

Anhysbysrwydd, cyfrinachedd a lles ehangach

Er bod parchu anhysbysrwydd a chyfrinachedd yn egwyddorion craidd mewn ymchwil cymdeithasol, nid egwyddorion absoliwt mo'r rhain. Gall sefyllfaoedd godi pan fydd dyletswydd gofal ar yr ymchwilydd i ddatgelu gwybodaeth a roddwyd yn gyfrinachol, neu a ddarganfu'r ymchwilydd trwy ymwneud â'r cyfranogwr. Er enghraifft, pe bai ymchwilydd yn dod i wybod am gam-drin mewn cartref gofal, byddai angen gweithredu ar y wybodaeth hon a rhoi gwybod i'r awdurdod perthnasol. Byddai'r awdurdod perthnasol mewn unrhyw achos penodol yn dibynnu ar amrywiaeth o ffactorau, gan gynnwys a yw'r cam-drin yn beth cyfyngedig neu'n gyffredin oddi mewn i'r sefydliad. Pa un bynnag, byddai'n syniad da i ymchwilwyr ymgynghori'n gyfrinachol â'u cydweithwyr eu hunain a rhoi gwybod i'w sefydliad.

20. Cyrff Proffesiynol – Codau Ymarfer Moesegol

Mae gan amrywiol grwpiau proffesiynol eu canllawiau moesegol eu hunain ac mae nifer o'r rhain ar gael yn hwylus ar y we a gellir ymgynghori â hwy drwy ddilyn y dolenni isod. Ym mhob achos, cyfrifoldeb yr ymchwilydd yw bodloni'r safonau trothwy moesegol uchaf a osodir gan y corff proffesiynol perthnasol.

Cymdeithas Cwnsela a Seicotherapi Prydain

http://www.bacp.co.uk/ethical_framework/

Y Cyngor Ymchwil Economaidd a Chymdeithasol

<http://www.esrc.ac.uk/funding/guidance-for-applicants/research-ethics/>

Cymdeithas Ymchwil Addysg Prydain

<https://www.bera.ac.uk/researchers-resources/resources-for-researchers>

Cymdeithas Anthropolegwyr Cymdeithasol

<https://www.theasa.org/ethics.shtml>

Cymdeithas Ymchwil Cymdeithasol

<http://the-sra.org.uk/research-ethics/ethics-guidelines/>

Cymdeithas Gymdeithasegol Prydain

<https://www.britsoc.co.uk/equality-diversity/statement-of-ethical-practice/>

Y Sefydliad Anthropolegol Brenhinol

<http://www.therai.org.uk/about-the-rai/governance/ethical-policy/>

Cymdeithas Seicolegol Prydain

http://www.bps.org.uk/sites/default/files/documents/code_of_human_research_ethics.pdf

RCUK

Polisi a Chod Ymddwyn Cyngor Ymchwil y DU ynghylch Llywodraethu Ymddygiad Da ym maes Ymchwil

<http://www.rcuk.ac.uk/documents/reviews/grc/rcukpolicyandguidelinesongovernanceofgoodresearchpracticefebruary2013-pdf/>

Datganiad Singapore ar Integredd Ymchwil

<http://www.singaporestatement.org/>

Cod Ymddygiad Ewrop ar gyfer Integredd Ymchwil

<http://archives.esf.org/coordinating-research/mo-fora/research-integrity.html>

Swyddfa Gwyddoniaeth y Llywodraeth (www.bis.gov.uk/go-science)

Rigour, Respect, Responsibility: a Universal Ethical Code for Scientists

<http://www.bis.gov.uk/assets/goscience/docs/u/universal-ethical-code-scientists.pdf>

Y Gwasanaeth Ymgynghori ar Wella Datrysiaid Anghydfod ar gyfer Addysg Uwch a Phellach

(www.idras.ac.uk)

Swyddfa Integredd Ymchwil y DU (www.ukrio.org)

Code of Practice for Research: Promoting good practice and preventing misconduct

<http://www.ukrio.org/what-we-do/code-of-practice-for-research/>

Procedure for the Investigation of Misconduct in Research

<http://ukrio.org/publications/misconduct-investigation-procedure/>

21. Atodiad A: Mathau o ymchwil lle mae angen adolygiad moesegol gan bwyllgor

Yn yr achosion canlynol, dylid cyfeirio'r ymchwil arfaethedig o hyd i Bwyllgor Moeseg Ymchwil i'w gymeradwyo. Nid yw'r rhestr yn cynnwys popeth, fodd bynnag:

- a. Ymchwil sy'n cynnwys amlyncu (trwy ba ddull bynnag) unrhyw sylwedd gan gyfranogwyr. Gallai hyn fod yn gyffur ond hefyd yn fwyd a diod os cânt eu bwyta a'u hyfed at ddibenion ymchwil.
- b. Ymchwil sy'n cynnwys unrhyw weithdrefn ymledol, megis biopsi.
- c. Ymchwil sy'n cynnwys defnyddio meinwe dynol, gan gynnwys deunydd o'r ffetws a'r brych (yn unol â thelerau Deddf Meinwe Dynol 2004).
- d. Ymchwil sy'n cynnwys celanedd neu feinwe corff marw (yn unol â thelerau Deddf Meinwe Dynol 2004), heblaw am gelanedd a adawyd a meinwe a gafwyd yn nhrefn arferol necropsi;
- e. Ymchwil sy'n cynnwys unrhyw anifail, gan gynnwys rhai di-asgwrn cefn. Sylwer bod rhaid i ymchwil sy'n cynnwys anifeiliaid ag asgwrn cefn a cheffalopodau gydymffurfio â Deddf Anifeiliaid (Gweithdrefnau Gwyddonol) 1986, sy'n gofyn am Drwydded y Swyddfa Gartref ar gyfer ymchwilwyr unigol, y sefydliad(au), a'r prosiect dan sylw. I gael rhagor o arweiniad ewch i: <https://www.gov.uk/guidance/research-and-testing-using-animals>;
- f. Ymchwil sy'n cynnwys mynediad breintiedig i gofnodion clinigol neu bersonol, neu fynediad i ddarpar gyfranogwyr ar y sail eu bod neu eu bod wedi bod yn gleifion, neu'r gwahoddiad i gyfranogwyr ddatgelu ffeithiau amdanynt eu hunain na fyddent yn dymuno i'r ymchwilydd adael iddynt ddod yn hysbys i bersonau eraill.
- g. Ymchwil sy'n cynnwys unrhyw ffurf ar risg neu anghyfleustra i'r cyfranogwr; gallai hyn gynnwys cyfweiliadau, arsylwadau a grwpiau ffocws, ond heb eu cyfyngiadau i'r rhain
- h. Ymchwil sy'n cynnwys unrhyw risg o niwed seicolegol neu drallod i'r cyfranogwyr neu eu teulu.
- i. Defnyddio technegau, technolegau neu ddyfeisiau newydd hyd yn oed pan fydd y rhain yn ymddangos yn ymledol, y mae eu diogelwch, o bosibl, yn amheus
- j. Casglu data y gellir adnabod personau y mae angen cydsyniad ar eu cyfer o dan y Ddeddf Diogelu Data.
- k. Cyfranogiad unigolion agored i niwed
- l. Cleifion y GIG, eu data neu feinweoedd;
- m. Staff y GIG lle nad yw'r ymchwil yn gyfyngedig i gwestiynau ansensitif am eu rôl bersonol
- n. Cyfranogwyr nad ydynt yn defnyddio unrhyw wasanaethau y mae Adrannau Iechyd y DU yn gyfrifol. Mae hyn yn cynnwys gofal cymdeithasol yn Lloegr o dan rai amgylchiadau; rhestr lawn o amgylchiadau y mae angen cymeradwyaeth ar eu cyfer gan Bwyllgor Cenedlaethol Moeseg Ymchwil Gofal Cymdeithasol yma: <http://www.hra.nhs.uk/resources/before-you-apply/non-nhs-recs/national-social-care-research-ethics-committee/>.
- o. Carcharorion yng ngofal Gwasanaeth Cenedlaethol Rheoli Troseddwyr, Gwasanaeth Carchardai Gogledd Iwerddon, lle mae'r ymchwil yn gysylltiedig â gwaith iechyd.
- p. Cyfranogwyr o Oedolion sydd, o dan y Ddeddf Galluedd Meddyliol, o bosibl, heb y galluedd i roi cydsyniad gwybodus
- q. Dyfais feddygol newydd heb nod CE
- r. Cysylltiad ag ymbelydredd ìoneiddio
- s. Prosesu gwybodaeth sydd wedi ei hamddiffyn ac y gellir ei datgelu ar Gofrestr Awdurdod Ffrwythloni ac Embryoleg gan ymchwilwyr heb gydsyniad
- t. Prawf clinigol sy'n cynnwys cyfranogiad bydwagedd sy'n ymarfer

Ym mhob achos o amheuaeth, dylid gofyn am gyngor priodol bob amser.